

Klokkesøte *Gentiana pneumonanthe*

Rødlistet art

Klokkesøte er den mest iøynefallende av våre søtearter og har vært utbredt i våt kystlynghei og kystmyrer på Sørvestlandet, Sørlandet og i indre Østfold. Den har gått tilbake i takt med heiene og kanskje også på grunn av kjemiske endringer i nedbør.

Status
Sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av klokkesøte. Åpne prikker er forekomster som er gått ut, svarte prikker er intakte forekomster.

Kjennetegn

Klokkesøte hører til storsøteslekta i søterotfamilien. Slekta har tre arter i Norge: søterot, klokkesøte og snøsøte. Karakteristisk for slekta er at begerflikene er bundet sammen av ei hinne og at krona har små fliker mellom de store. Bortsett fra dette, så er disse tre artene svært ulike og hører til vidt atskilte evolusjonsgrener innen slekta. Klokkesøte har store og iøynefallende lyseblå, mørkeblå eller fiolette blomster som er klokkeforma, oftest en til to sammen på hver stengel. Begerflikene er lange og spisse. Stengelbladene er linjeformete med nedbøyde kanter, og planten mangler bladrosett ved grunnen. Planten er flerårig og setter én til flere blomsterstengler hvert år.

Utbredelse

I Norge har klokkesøte en sørlig utbredelse som i hovedsak er knyttet til kysten. Den har en lokalitetsgruppe i fuktige åstrakter i indre og østre Østfold og noen få forekomster i indre Telemark og Agder, men hovedtyngden av forekomstene er langs kysten fra Kristiansand i Vest-Agder til Sola i Rogaland. Den kan tidligere ha hatt noen forekomster øst i Oslo-området. Tyngdepunktet i dens utbredelse ellers er i Mellom-Europa, men arten er vidt utbredt i Europa og Vest-Sibir. De norske forekomstene er en del av nordvestgrensa, men arten går mye lengre mot nord i øst, for eksempel i Karelen.

Biologi

Arten er knyttet til næringsfattig myr, næringsfattig kyst-fukthei, dynetrau og til innsjøstrender. Klokkesøte er en langlevd flerårig art. Den danner korte overvintringsskudd med små skjell-liknende blad ved grunnen av stenglene. Pollenbærerne åpner seg før arrene er modne slik at selvpollinering skal kunne forhindres. Pollenknappene er vokst sammen til et rør rundt griffelen, og humlen kan ikke unngå å få pollen på seg i sitt søk etter nektar. Frøene blir spredd ved hjelp av vind, og det kan være så mange som 900 i en kapsel, men rekkevidden av frøspredningen er trolig ganske begrenset. Frøene er spiredyktige i ett til to år; de er altså ganske kortlevde. Flekker med naken mark er vesentlig for at frøene skal kunne spire. Ingen vegetativ formeringsevne er kjent. Klokkesøte har dermed fordel av forstyrrelse av heiene og myrene, ved beiting eller ved f.eks. lyngbrenning.

Klokkesøte fra dynetrau i indre sanddyner, Hanangermona, Lista i Vest-Agder.

Bestandsstatus

Klokkesøte vurderes som sårbar (VU) på grunn av en sterk tilbakegang som har ført til fragmentering av utbredelsen, få forekomster, og en forringelse av artens hovednaturtyper. Arten er gått tilbake med 50-75 % de siste 50 årene. En særlig sterk tilbakegang synes å ha skjedd i kyst-fukthei samtidig med at lyng er gått tilbake og blåtopp fram. Dette har vært antydning å henge sammen med økt nitrogennedfall i nedbøren. Det har også vært spekulert i om arten fortsatt kan være i ekspansjon og foreløpig ikke har nådd sin klimatiske grense i Norden. Dette kan være tilfelle, men framgangen bremses eller hindres nå av forringelse av voksestedene.

Referanser

Fremstad, E. & Moen, A. (red.). Truete vegetasjonstyper i Norge. Rapport botanisk serie 2001-4. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Vitenskapsmuseet, Trondheim. 231 s.

Fægri, K. 1960. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. I. The coast plants. 134s + LIV.

Fægri, K. 1970. Norges planter II. Cappelen forlag, Oslo. 338 s.

Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer. I-III. Koeltz Scientific Books, Königstein. 1172 s.

Hvatum, H. 1993. Population biology of the Marsh Gentian (*Gentiana pneumonanthe* L.) in Norway. Cand. scient. thesis, Universitetet i Oslo. 76 s.

Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk flora, 7. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1230 s.